

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dejan Petek

Kapitalizem in Kitajska

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dejan Petek
Mentor: izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

Kapitalizem in Kitajska

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Hvala

*Dr. Žigi Vodovniku za mentorstvo in pomoč,
družini, ki mi stoji ob strani
in puncici Anji, ki me sprejema takšnega kot sem.*

Kitajska in kapitalizem

Diplomsko delo obravnava simbiozo ekonomskega in političnega sistema na Kitajskem. To simbiozo bomo poskušali analizirati skozi zgodovinski razvoj kapitalizma. Skozi zgodovinsko analizo bomo skušali razumeti, kaj sploh kapitalizem predstavlja. Preučili bomo njegove idealno tipske modele, ki jih bomo poskušali povezati z zgodovino kapitalizma. S tema dvema analizama bomo izluščili njegove glavne značilnosti oziroma karakteristike, ki ga definirajo. Nato bomo preučili tudi zgodovino Kitajske in iskali vzporednice z zgodovino kapitalizma. Iskali bomo razloge za nastanek in razvoj kapitalizma. Osredotočili se bomo tudi na kitajski politični sistem, kjer bomo iskali razloge oziroma nasprotja v sistemu, ki so omogočila nastanek in razvoj kapitalizma. Poskusili bomo preučiti integracijo kapitalizma in njegove razsežnosti na Kitajskem. Pomagali si bomo s primerjavo zgodovine Kitajske in razvoja kapitalizma, ki nam bodo pomagale določiti njune stične točke. Poskušali bomo razumeti to simbiozo, njen nastanek in poiskati njen nadaljnji razvoj.

Ključne besede: kapitalizem, komunizem, Kitajska, ekonomski sistem, politični sistem.

China and capitalism

This thesis is focused on symbiosis of economic and political system in China. We will analyze this symbiosis through the historical evolution of capitalism. With the help of historical analysis we will try to understand what capitalism represents. We will study its ideal models which we will try to connect with the history of capitalism. With these two analysis we will try to figure out its main characteristics, which define capitalism. Then we will study the history of China in search of parallels with the history of capitalism. We will be searching for the reason of evolution and the beginning of capitalism. We will also focus on Chinese political system, where we will try to find the reason which caused the beginning and the evolution of capitalism. Then we will try to study the integration of capitalism in China. This will be done with the comparison of the history of China and the history of capitalism, which will help us finding their joint points. We will try to understand this symbiosis, its beginning and future development.

Keywords: capitalism, communism, economic system, china, political system.

Kazalo vsebine

1	Uvod	6
2	Metodološki okvir.....	8
2.1	Cilji	8
2.2	Raziskovalno vprašanje	8
2.3	Metode preučevanja	8
2.4	Zgradba diplomskega dela.....	9
3	Kratka zgodovina kapitalizma.....	10
4	Kaj je kapitalizem.....	13
4.1	Modeli kapitalizma	13
4.1.1	Državno vodeni kapitalizem	13
4.1.2	Oligarhični kapitalizem	14
4.1.3	Podjetniški kapitalizem.....	14
4.1.4	Korporacijski (big-firm) kapitalizem	14
4.2	Osnovne točke kapitalizma	15
4.2.1	Privatna lastnina	15
4.2.2	Kapital.....	16
4.2.3	Svobodni trg	16
4.2.4	Delitev dela.....	17
5	Kratka zgodovina Kitajske.....	18
5.1	Ljudska republika Kitajska	19
5.2	Obdobje po Mau Zedongu.....	20
6	Kitajski čudež – ekonomija	22
7	Kitajski politični sistem	24
7.1	Mediji.....	26
8	Zaključek.....	28
9	Literatura	30

1 Uvod

Po padcu komunizma v 90. letih je obveljalo prepričanje, da je kapitalizem z demokracijo zmagal. Zmagala naj bi boljša polovica, kar je nakazovalo samo na dualističnost našega razmišljanja. Obstajali sta samo dve glavni smeri; komunizem in kapitalizem ter njuno mešanje in dodajanje določenih elementov iz enega v drugega. Dualističnost našega razmišljanja je zelo dobro povzel Krauthammer: »26. decembra, 1991, je umrla Sovjetska zveza in se je rodilo nekaj popolnoma novega. Unipolarni svet, ki ga dominira ena velesila, ki nima nasprotnika. Njen doseg in moč je mogoče občutiti na vseh koncih sveta. To je neverjeten zgodovinski razplet, ki ni bil viden od razpada Rima dalje (Krauthammer v Jacques 2012, 7).

Kapitalizem je trenutno najbolj razširjen ekonomski sistem. Svojo dominacijo je uspel vzpostaviti v zadnjih tristoletih letih. Preko tega dolgega razvoja in adaptacij se kapitalizem trenutno kaže kot zadnja instanca našega razvoja, kot zadnji napredek v naši evoluciji. Kapitalizem je stopil na raven »common sense« - s tem mislimo, da se nihče več ne sprašuje o našem socio-ekonomskem sistemu, ampak se ponujajo vedno iste rešitve znotraj tega sistema. Kapitalizem se dojema kot dejstvo, kot nekaj danega. Vse to kaže na ideološko prevlado sistema, ki se je globoko zakoreninila v nas in v elemente naše družbe. Na konec dualističnega razmišljanja, saj prave alternative ni. Alternativa je samo vrnitev v preteklost. Kot je rekel Slavoj Žižek: »Lažje si je predstavljati konec sveta, kot pa resno družbeno spremembo« (Žižek v Vidmajer 2011).

To diplomsko delo nastaja v času globalne krize. Kažejo se znaki nezadovoljstva in želje po spremembi. Spremembe se iščejo v kapitalističnem sistemu, vendar gre tukaj samo za določene adaptacije. Ne razmišlja se o korenitih spremembah sistema ali pa o njegovi zamenjavi. To ustvarja krizo prostora oziroma vakuum, saj prave alternative ni. Medtem se Kitajska kaže kot alternativa, kot naslednja stopnja razvoja, kot naša prihodnost. Kot hibrid zahoda in vzhoda, kapitalizma in komunizma. Na eni strani imamo krizo zahodnega globalnega kapitalizma, medtem ko kapitalizem na vzhodu cveti. Kitajska in njen gospodarski čudež, ki ga je globalna kriza samo delno upočasnila. Kitajska podjetja cvetijo in njihov BDP se počasi in vztrajno viša.

V tem diplomskem delu bomo naprej raziskali zgodovino kapitalizma in nato izpostavili nekaj njegovih osnovnih točk. Potrebujemo jih za razumevanje in umeščanje kapitalizma na Kitajskem. Raziskali bomo tudi zgodovino Kitajske in poskušali razumeti, zakaj so Kitajci šli po tej poti in ne po kateri drugi poti. Kitajska kronologija od cesarske države, preko republike komunistične države, do kapitalizma kaže na pester razvoj dogodkov za tako kratko obdobje. Tako pridemo do glavnega vprašanja, kako lahko kapitalizem uspeva na Kitajskem. Doslej smo mislili, da gresta kapitalizem in demokracija z roko v roki. Odprejo se trgi in s tem pride do ekonomske svobode (seveda pod državnim nadzorom) in kmalu zatem naj bi temu sledila politična svoboda. Seveda so možne tudi obratni poti, kjer je najprej politična in šele nato ekonomska svoboda. Kitajska pa tem ustaljenim vzorcem kljubuje, saj imajo ekonomsko svobodo z omejeno politično svobodo. Tukaj ne smemo pozabiti na kulturne razlike, ki delijo vzhodni in zahodni svet. Naša zgodovina in razvoj sta nas popeljala na različna pota, zato tukaj splošni obrazci ne delujejo. Določeno kulturo je potrebno pogledati z vidika kulture same, ker lahko drugačni načini privedejo do napačnih interpretacij in razumevanja.

Kitajski kapitalizem je v razvojni fazi, saj še iščejo mejo med ekonomskim in političnim sistemom. Razvija in adaptira se skupaj s Kitajsko in časom. Kitajska potrebuje čas, da uravnesi mejo med tema dvema sistemoma. Kitajsko povezujemo s kapitalizmom in komunizmom, vendar se Kitajci temu izrazu upirajo in pravijo, da so socialistična tržna ekonomija. Že na samem začetku je vidno, da je Kitajska dežela velikih nasprotij, ki porajajo določena vprašanja. Ali se lahko ta nasprotja obdržijo in ali je res Kitajska nekje na začetku poti v demokracijo?

Sodeč po njihovi ustavi je to že demokracija oz. Kitajska je socialistična država pod vodstvom ljudskega demokratičnega diktata (Ustava Ljudske republike Kitajske, 1. člen). To je torej socialistična država s kapitalističnim sistemom ekonomije in z demokratičnim diktatom ljudstva. Gre za povezavo, ki odpira zanimive možnosti. Poti so različne, vendar so cilji isti, dvig kvalitete življenja.

2 Metodološki okvir

2.1 Cilji

Nič v naši družbi ne obstaja izven naše zgodovine, konteksta in diskurza. Naš politični in ekonomski sistem sta nastala, kot posledica razvoja posameznikov in družbe in zato sta obraz časa v katerem živimo. Naš ekonomski in politični sistem se kažeta kot dve neizpodbitni dogmi, kot dva diskurza, ki sta stopila na raven »common sense« in se noben ne sprašuje več o njihovi vlogi in naslednji stopnji razvoja. Prišlo nam je že v navado, da recikliramo stare ideje, ki jih preoblečemo v nove obleke in ponujamo kot nove rešitve.

Cilj te diplomske naloge je odkriti razmerje med kapitalizmom in komunizmom na Kitajskem. Torej raziskati naš ekonomski sistem z njihovim političnim sistemom, saj ta njihova kombinacija podira strukturo razumevanja povezovanja političnih in ekonomskih sistemov.

2.2 Raziskovalno vprašanje

Glavno raziskovalno vprašanje tega diplomskega dela je, kako je možen obstoj kapitalizma na Kitajskem. Kitajska je socialistična država s tržno ekonomijo in predstavlja edinstveno povezavo političnega in ekonomskega sistema. Obenem pa bomo poskušali poiskati odgovore za nastanek kapitalizma na Kitajskem. Kako je prišlo do take povezave in zakaj? Ali je Kitajska model prihodnosti ali le neka stopnja razvoja kapitalizma.

2.3 Metode preučevanja

Pri izdelavi diplomskega dela bomo uporabili različne metode in tehnike politološkega raziskovanja. Uporabili bomo analizo primarnih in sekundarnih virov ter analizo domače in tuje literature. V prvem delu diplome bomo primerjali poglede različnih avtorjev na koncept kapitalizma. Pri tem bomo uporabili deskriptivno metodo in zgodovinsko analizo za razumevanje zgodovinskega razvoja kapitalizma. Interpretativno metodo bomo uporabili za razumevanje koncepta kapitalizma. Nato bomo preko deduktivnega pristopa poiskali ključne točke kapitalizma. Deskriptivno metodo in metodo zgodovinske analize bomo uporabili pri opisovanju in razumevanju zgodovine Kitajske. Pomagali si bomo tudi z interpretativno

metodo za iskanje ključnih točk v zgodovini Kitajske. Potem bomo preko deskriptivne metode opisali njen politični sistem. Za konec bomo preko interpretativne metode poskušali razumeti nastanek kapitalizma in razloge za njegov nastanek.

2.4 Zgradba diplomskega dela

V prvem delu bomo naredili analizo kapitalizma. Analizirali bomo njegov začetek in zgodovinski razvoj. Nato bomo preko te analize izpostavili ključne točke kapitalizma in stopnje njegovega razvoja. Poiskali bomo idealne tipe kapitalističnih sistemov za lažje razumevanje celotnega koncepta kapitalizma.

V drugem delu bomo analizirali zgodovino Kitajske in njen politični sistem. Raziskali bomo tudi njihov gospodarski vzpon in gospodarski napredek. Preko tega bomo poskušali razumeti zakaj so se Kitajci odločili za kapitalizem in razloge za njegovo širjenje. Osredotočili se bomo tudi na protislovja v samem sistemu ter tako poskušali najti naslednje korake Kitajske in njeno naslednjo stopnjo. Obenem se bomo spraševali, če je Kitajska model prihodnosti ali le neka razvojna točka.

3 Kratka zgodovina kapitalizma

Zgodovina kapitalizma, njegov nastanek in razvoj so tesno povezani z družbenimi dogajanjem, ki so preobširna za to diplomsko delo. To poglavje ponuja samo delni vpogled v zgodovino kapitalizma. Osredotočili se bomo na glavne zgodovinske dogodke, ki so pripomogli k razvoju kapitalizma.

Začetke kapitalizma je težko postaviti v točno določene časovne okvirje, saj proces izoblikovanja kapitalizma traja še danes. Kapitalistični sistem ni statičen, saj je vedno v procesu prilagajanja in spreminjanja. Začetke modernega kapitalizma bi lahko postavili v začetke 18. stoletja. Takrat je prišlo do povečane potrošnje in tržnih odnosov. Na vzponu je bil trgovski kapitalizem (merchant), preko angleškega podjetja Vzhodnoindijska družba (East India Company), ki je imelo konkurenco v Portugalcih in Nizozemcih. To podjetje je imelo v lasti ladje, ki so potovale v Azijo po dobrine (npr. poper, muškadni orešček itd.) in jih na domačem trgu prodajalo z dobičkom. Niso bile vse ekspedicije donosne, vendar je bil to eden izmed začetkov vlaganja denarja v podjetja, z željo po dobičku. Malo kasneje je prišlo tudi do dramatičnih sprememb v poljedelstvu – predvsem kolobarjenju, ki je prinesl večjo količino pridelkov. Velike količine zemlje, predvsem skupne, so obdali z ograjami in zidovi. Tako je ta skupna zemlja postala privatna lastnina, kar je najbolje izkoristila aristokracija. Prišlo je do večje akumulacije kapitala s strani ene osebe oziroma skupine ljudi. Akumulacijski proces je prinesel tudi večjo revščino, saj so ljudje ostali brez zemlje in možnosti za preživetje. Ni jim ostalo drugega, kot da so šli iskati delo v novo nastala podjetja. Omogočili so zagon industrijske revolucije preko poceni delovne sile (velika baza nezaposlenih) in njihove želje po boljšem življenju. Delodajalci so tako pridobili ogromno bazo delovne sile, ki so jo lahko nadzorovali z ostrimi pogoji dela, mezdami in rezervno bazo brezposelnih delavcev, ki so pritiskali na zaposlene in jim tako nižali mezde. Nastajali so že prvi sindikati – takrat so jim rekli združenja, vendar ta združenja niso bila tako uspešna. Preko teh združenj so poskušali držati višino mezd in kvalificiranost delavcev. Preprečili so zaposlitev tistim, ki niso bili njihovi člani in neizurjenim posameznikom (Fulcher 2004, 19–32; Wood 2002, 73–110; Beaud 2001, 38–51).

To je bilo obdobje tako imenovanega anarhičnega kapitalizma, ki je trajalo do začetka 19. stoletja. Obdobje je zaznamovala mobilna delovna sila ter tekmovanja med majhnimi

delavnicami in tovarnami. Nastala so nova velika industrijska mesta in ceste. Veliko ljudi je zapustilo podeželje in se pridružilo sovrstnikom v novo nastalih industrijskih mestih, z željo po boljšem in lažjem življenju. Resnica pa je bila žal drugačna. Prišli so v neurejene bivalne in delovne razmere. To obdobje je zaznamovala deregulacija. Nadzor nad lastniki kapitala je bil slab, zato so lahko razvijali svoje aktivnosti, brez vmešavanja države. Bilo je veliko brezposelnih ljudi, ki so živeli v zelo slabih pogojih. Združenja nekvalificiranih delavcev niso imela veliko moči, saj so lahko delodajalci zamenjali celotni kader zaposlenih. Večjo moč so imela združenja kvalificiranih delavcev, ker njihova zamenjava ni bila tako preprosta. V tem času so bili ustanovljeni prvi sindikati, ki pa vseeno niso dolgo obstali. To ni bilo v interesu delodajalcev, zato so ta združenja in njihove člane preganjali. Država se je šele učila, kaj je kapitalizem in kako naj v temu primeru ukrepa (Fulcher 2004, 32–48; Wood 2002, 110–180; Beaud 2001, 51–77).

Medtem, ko so bili ti procesi v popolnem zagonu, je država naredila prve korake v smeri nadzora in upravljanja kapitalizma. Tako pridemo do naslednjega obdobja, ki mu pravimo t.i. upravljalni (managed) kapitalizem (od približno druge polovice 19. stoletja do okoli 1970). Pogoji mednarodnega tekmovanja so se zaostri, zato je država zaščitila domače ekonomije preko subvencij, uvoznih kvot itd. Izumili so nove načine za bolj učinkovito porabo in upravljanje virov. Prišlo je do večje delitve in organizacije dela ter izboljšanih produkcijskih načinov. Začeli so nastajati sindikati in združenja delodajalcev. Podjetja so se začela združevati in konkurenca je postajala manjša. Nastale so prve korporacije in tako tudi prvi monopoli. Država se je začela bolj zanimati za delavce in delodajalce in tako so nastali prvi sistemi javnega zdravstva. Izboljšala se je tudi infrastruktura, kvaliteta dela in šolstvo. V tem času je država prevzela nadzor nad določenimi ključnimi panogami kot so telekomunikacija, rudarstvo, elektrika itd. Nadzor je prevzela z nacionalizacijo podjetij. Te industrije so dojemali kot elemente nacionalnega interesa, zato so postale državne in niso bile podvržene tekmovanju (Fulcher 2004, 48–58; Beaud 2001, 101–107).

Korporativistični odnosi med interesnimi skupinami in vlado, vzpostavljenimi sindikati ter javnim lastništvom (s strani države), so kazali na vzpostavljen upravljalni (managed) kapitalizem. Država se je vpletla v ekonomske zadeve in je imela pomembne sektorje industrije pod svojim nadzorom do 80. let 20. stoletja. Takrat je prišlo do preobrata, do ideološke spremembe. V ospredje so se postavile vrednote posameznika in njegov privatni interes. Najboljši upravljavec je posameznik, saj skrbi za lastne interese. Posledično so bile

sprejete regulacije za privatizacijo državnih podjetij in zmanjšanje državne porabe. Omejili so državo in v neki meri deregulirali trge. Ni bilo več take nadzora nad plačami, cenami in delovnimi pogodbami. Država se je v določeni meri okrepila, saj so nastale institucije, ki so imeli nadzorno vlogo. Institucije so skrbele za kvaliteto izdelkov, preprečevale so dogovarjanja med podjetji itd. Tako da je država vseeno držala določene niti v svojih rokah (Fulcher 2004, 58–70; Beaud 2001, 107–115).

Ostali del razvoja je že del naše zgodovine in sedanjosti. V nadaljevanju diplomskega dela bomo govorili o ekonomskih in političnih spremembah na Kitajskem. Tako bomo dobili boljši vpogled v današnji čas in v spremembe kitajskega ekonomskega in političnega sistema.

4 Kaj je kapitalizem

Kapitalistični sistem ima dolgo zgodovino in razgibano ozadje. Za razumevanje stanja v katerem živimo, moramo najprej razumeti njegove temeljne značilnosti in zakonitosti. Enotna definicija kapitalizma je skoraj nemogoča, saj obstajajo različne kulture s svojo zgodovino, ki so si na različne načine prilagodile kapitalistični sistem. Kapitalizem vsebuje evolucijske elemente, saj se vztrajno spreminja in prilagaja.

4.1 Modeli kapitalizma

V tem poglavju bomo poskušali pokazati kaj kapitalizem je in kaj so njegovi ključni gradniki. Naredili bomo analizo glavnih modelov kapitalizma po Baumolu 2007, Screpantiju 1999 in Hodgsonu 1996. Kapitalizem bomo razvrstili na štiri idealno tipske modele. Ti modeli nam bodo olajšali in poenostavili predstavo o kapitalizmu. Služili nam bodo kot orientacijska točka pri analizi razmer na Kitajskem.

4.1.1 Državno vodeni kapitalizem

Državno vodeni kapitalizem je po Baumolu sistem, kjer država odloča, katere panoge bo razvijala in katere ne. Z različnimi politikami usmerja razvoj in rast gospodarstva. Razvoj lahko usmerja preko lastništva bank, saj lahko tako nadzoruje obrestne mere in posojanje denarja. Država usmerja gospodarstvo tudi preko davčnih olajšav, subvencij in pri podelitvi monopola (ta podjetja postanejo paradni konji gospodarstva). Ta način je lahko zelo uspešen, ker lahko preko poceni domače delovne sile in preko uvožene ali pa domače razvite tehnologije, proizvaja konkurenčne produkte in jih prodaja na svetovnem trgu. Seveda je za to potreben trg, ki je pripravljen produkte sprejemati. To je lahko obenem tudi velika pomanjkljivost, saj je država zelo odvisna od izvozniške dejavnosti. Država se osredotoča samo na določene panoge gospodarstva in jih razvija, medtem ko ostale zanemarja. Veliki težavi takega sistema sta korupcija in redni dotok državnega denarja. Podjetja postanejo odvisna od državnega denarja (Baumol in drugi 2007, 62–71).

4.1.2 Oligarhični kapitalizem

Oligarhični kapitalizem se po Baumolu velikokrat meša z državno vodenim kapitalizmom, ker je tudi tukaj država zelo vpletena v vodenje ekonomije. Razlika je v tem, da državne politike dajejo prednost samo določeni populaciji (po navadi bogatim ali pa družinskim članom itd.). Namen takšnega sistema ni gospodarska rast, ampak povečanje ekonomske moči peščice, ki so lastniki produkcijskih sredstev. Posledice takega načina vodenja države so katastrofalne. Dohodki so razdeljeni neenakomerno in tako prihaja do ekstremnih oblik revščine ter slabih pogojev za življenje. Po drugi strani peščica, ki obvladuje državo, živi razkošno in bogato življenje. Prihaja do splošnega zatona življenja, ker se ljudje težko preživljajo. Pogoji dela so velikokrat katastrofalni, mezde nizke in hrana draga. Prihaja lahko tudi do korupcije in krčenja naravnega okolja. Ta sistem koristi samo tistim, ki so na oblasti (Baumol in drugi 2007, 71–79).

4.1.3 Podjetniški kapitalizem

Podjetniški kapitalizem po Baumolu je sistem z velikim številom akterjev, ki sili posameznike v tekmovanje in preko tega prihaja do napredkov v sami panogi. Vsak hoče biti boljši od svojega tekmeca. Tako prihaja do »prelivanja znanja« in bogatenja celotne družbe. Prelivi znanja prihajajo z univerz, ki jih zaradi svoje strukture ne morejo komercializirati, do podjetij, ki njihove ideje komercializirajo. Tak ekonomski sistem ne favorizira določenega podjetja, ampak odpira proste roke podjetnikom. Sili jih v inovacije in konstantni napredek. Širjenje znanj in delitev dela se večata. Zelo velik poudarek je na inovaciji in komercializaciji te inovacije. Tukaj deluje miselnost »razišči ali pa umri« (Baumol in drugi 2007, 85–92).

4.1.4 Korporacijski (big-firm) kapitalizem

Korporacijski kapitalizem po Baumolu dominirajo velike korporacije, ki so v lasti delničarjev. Korporacije vodijo profesionalni managerji, ki skrbijo za interese delničarjev. Interes delničarjev je čim večji dobiček, ki ga managerji velikokrat dosežejo z minimizacijo stroškov. Pod minimizacijo stroškov spada odpuščanje delavcev, zapiranje tovarn, posodobitev procesov proizvodnje itd. Celotni sistem sloni na pritisku. Delničarji izvajajo pritisk na podjetja z željo po večjem zaslužku, podjetja pa izvajajo pritisk nad zaposlenimi, z željo po bolj učinkovitem in hitrejšem delu. Postopoma to postane začaran krog pritiska. Takšni sistemi imajo velikokrat paradne konje, ki jim država pomaga s subvencijami in davčnimi

olajšavami. Na tak način prihaja do minimalnega napredka, saj imajo podjetja zagotovljen trg. Ne pokaže se potreba po inovaciji in napredku. Trg obvladuje peščica podjetij, ki lahko zadržujejo cene na določeni ravni in onemogočajo dostop na trg drugim podjetjem. Važna je znamka, s katero se distanciraš od tekmeca. Zato igrajo v takem sistemu pomembno vlogo mediji (Screpanti 1999, 3–10; Hodgson 1996, 388–401; Baumol in drugi 2007, 92–104).

4.2 Osnovne točke kapitalizma

Idealno tipski modeli kapitalizma imajo določene skupne točke. Te skupne točke so osnovni gradniki kapitalizma. Seveda so ti gradniki po državah zakonsko različno določeni, kar onemogoča splošno definicijo. V tem poglavju bomo obrazložili osnovne gradnike kapitalizma in okvire njihovega delovanja.

4.2.1 Privatna lastnina

Privatna lastnina je ideja, ki jo je klasični liberalizem razvil s premikom od skupnega k posamezniku – šlo je za porazdelitev moči v družbi, od skupnega k posamezniku.

Privatna lastnina in pravica do uporabe te lastnine je ena izmed temeljev kapitalističnega sistema in svobodne družbe. Po Millu je to pravica, ki je neodtujiva in je tudi pravno spoštovana. Ta pravica je osnovana na ideji posameznika, njegovi osebni svobodi in njegovih zmožnostih. Gre za območje, ki je samo njegovo in ima na njem dokaj veliko mero samoupravljanja. To lastnino si lahko vsak postavi po svoji želji in podobi. Civilizacija ne more napredovati, če ljudje ne morejo živeti, kot si želijo. Svoboda nosi v sebi resnico in ideje, ki morajo priti na plano (Mill 2003).

Locke je osnoval teorijo zasebne lastnine na teoriji dela, pri kateri izhaja iz naravnega stanja. V naravnem stanju imamo pravico do lastnine, do tistega, v kar je bilo vloženo naše delo. Lastnina je po Locku zahteva, po lastništvu nečesa. Lastnino deli na javno in zasebno. Zemlja postane zasebna lastnina takrat, ko človek uporabi svoje delo. Vsa zemlja, ki jo človek izboljša oziroma manipulira s svojim delom, postane njegova zasebna lastnina. Vloženo delo loči zasebno in javno lastnino, saj se le v zasebno lastnino vlaga delo. Tisti, ki si niso pridobili zasebne lastnine, morajo delati na tuji lastnini, da preživijo. Z zasebno lastnino se večja sreča in zadovoljstvo ljudi (Locke 2010, 10 – 18).

4.2.2 Kapital

Po Adamu Smithu lahko kapital uporabimo na dva načina, ki prinašata dobiček. Lahko se ga porabi za proizvodnjo ali nakup dobrin in nato njihovo prodajo z dobičkom. Dokler se dobrine ne prodajo, ne prinašajo dobička. Šele ko se dobrine prodajo, lahko ta denar (prvotna vrednost in dobiček) uporabijo za nakup novih dobrin. To je kapital, ki vedno kroži. Lahko pa se ga porabi za izboljšavo dobrin ali pa pomoč pri delu. Ta kapital ostane v podjetju in ne kroži, zato mu pravi fiksni kapital (Smith 1991, 93–104).

Marx doda še distinkcijo k krožečemu kapitalu, ki ga poimenuje variabilni kapital, ki se vloži v delavca. Ta delavec proizvaja presežno vrednost. Presežna vrednost izhaja iz dela samega. Presežna vrednost ustvarja dobiček, ki pa gre cel k lastnikom proizvodnih sredstev (Marx 1986, 27–56).

4.2.3 Svobodni trg

»Velika vrlina svobodnega trga je, da ga ne zanima kakšne barve so ljudje; ne zanima ga kakšna je njihova verska izpoved; zanima ga samo, če lahko izdelajo nekaj kar bi vi kupili. To je najbolj učinkovit sistem, ki smo ga odkrili. Svobodni trg omogoča ljudem, ki se ne marajo, da se ukvarjajo drug z drugim in si pomagajo.« (Friedman 1993, 19). Svobodni trg je kapitalistični ideal. To naj bi bil trg brez državnega vmešavanja, kjer bi se cene regulirale preko ponudbe in povpraševanja. Gre za zmanjšanje vloge države in povečanje vloge posameznika. Nadzor nad trgom naj bi kratil človekove pravice in svoboščine, saj posameznik nima resnične svobode. Omejen je s strani države. Svoboda je regulirana s strani države in tako posameznik ne more zaživeti svojega polnega potenciala. Posameznik ne more biti svoboden, če je trg omejen oziroma nesvoboden. Ekonomska svoboda naj bi bila pogoj za politično svobodo (Friedman 2011).

Hayek omenja nevarnosti centralno planskega nadzora nad ekonomskim sistemom. Tak nadzor lahko vodi do tiranije, saj centralno planski nadzor ne more nadomestiti sposobnosti trga, za izmenjavo informacij. Trg je bolj učinkovit, saj lahko posamezniki svobodno izmenjujejo in nadzorujejo dobrine, medtem ko država ta proces počne s silo. S tem sili posameznike v že vzpostavljena razmerja. Država ruši spontana razmerja in možnosti za

uspeh in blagostanje posameznikov. Za Hayeka je zelo pomemben tržni mehanizem. Cene nosijo s sabo delčke informacij, o ponudbi in povpraševanju in o dosegljivosti dobrin. Trg je svoboden, dinamičen, razvijajoč in osnovan na prostovoljni bazi, kar omogoča posameznikom, da se prilagajajo spreminjajočemu se svetu. Prosti trg je pogoj za posameznikov razvoj in njegovo udejanjanje na tem svetu (Hayek 2007, 83–147).

4.2.4 Delitev dela

Delitev dela je prinesla večjo produkcijsko moč, znanje in spretnosti. Nastala je potreba po delitvi dela zaradi učinkovitosti in smotrnosti produkcijskega procesa. Delo je postalo hitrejše in obenem bolj natančno. Večja je industrializacija večja je delitev dela. Agrarne družbe ne poznajo take delitve dela, ker je ne potrebujejo in je obenem za njih nesmiselna (Smith 1991, 43–60). Delitev dela povzroča družbeno segregacijo, saj se začnejo posamezniki razlikovati že v samem produkcijskem procesu. Posledično prihaja do bolj specializiranih poklicev, kjer so potrebna specifična znanja, za katera so delavci bolj nagrajeni.

5 Kratka zgodovina Kitajske

Kitajska ima zelo bogato zgodovino, zato v tem delu sledi grob oris njenega nastanka in razvoja do sodobne velesile. Njena zgodovina nam bo pomagala razumeti, nastanek in razvoj kapitalističnega in komunističnega sistema. V kitajski zgodovini, se je zvrstilo veliko dinastij, ki so postale gradniki Kitajske civilizacije. Prva kitajska dinastija je Shang dinastija (okoli 1500 pr.n.št). Vzpostavili so močno organizirano državo preko katere so širili svoj kulturni vpliv. V času dinastije Shang, so izumili tudi pisavo, ki je ostala nespremenjena tisoče let. Vladarji dinastije Shang so prakticirali politeizem in močno čaščenje prednikov. Verjeli so, da se lahko predniki vmešajo v naše zadeve in jih spremenijo na bolje. Začeli so graditi prva prava mesta, palače in templje (kamnite), tudi s pomočjo sužnjev. Shang dinastiji je sledil prvi Kitajski cesar Qin (od tu ime Kitajska), ki je tudi združil Kitajsko. Z njim se je začela dolga Kitajska cesarska doba, ki je trajala približno 2000 let. Cesar Qin je uvedel enotni merski sistem in poenotil pisavo (zaradi tega je zgorelo veliko starih knjig). Začel je tudi z uvajanjem zakonov kot npr. prepovedal je zasebno nošenje orožja, veliko aristokracije se je moralo preseliti v mesta, kjer jih je lažje nadzoroval itd. (Yuan in drugi 2010, 1–23; Morton in Charlton 2005, 1–47).

V cesarski dobi, so cesarji držali vse niti v svojih rokah, saj so bili samozadostni in niso imeli potrebe po trgovanju z drugimi. Vse to se je spremenilo na začetku 19. stoletja, ko so začele pristajati tuje trgovske ladje in z njimi tujci ter misijonarji. Z njihovim prihodom se je začelo to starodavno razmerje moči rušiti. Kitajska se je v temu obdobju modernizirala, čeprav je še vedno bila daleč za Evropo, po tehnoloških standardih. Tako pridemo do zelo prelomnega leta v Kitajski zgodovini – 1912. Kitajska kot republika je nastala 1. januarja 1912 in kot prvi predsednik je zaprisegel Sun Yat. Tukaj je en mejni kamen Kitajske, saj je prekinila tisočletno tradicijo cesarjev in začela na novo, kot demokracija zahodnega tipa. To obdobje ni trajalo dolgo, saj niso mogli vzdrževati reda in miru v državi in zato so počasi oblast v različnih pokrajinah prevzeli vojaški vodje (Yuan in drugi 2010, 23–52; Morton in Charlton 2005, 49–105).

V tem obdobju je bila Kitajska brez osrednje avtoritete, vendar pa sta se v politični areni bojevali dve stranki za prevlado; Kitajska komunistična stranka (revolucionarne ambicije) in Kuomintang (dokaj konzervativna stranka pod vplivi zahoda). Ti dve stranki sta sklenili zavezništvo, ker sta hoteli združiti državo pod enotno vlado, vendar to zavezništvo ni trajalo

dolgo (zaradi različnih pogledov in želje po vodenju države) in sta se začeli bojevati med sabo. Ti dve stranki sta, v primeru zunanjega sovražnika, združili moči (premagati vojaške vodje, invazija Japonske na Mandžurijo itd.) v času miru pa sta se bojevali med sabo. Tako so leta 1934 pripadniki Kuomintang (dalje KMT) porazili Kitajsko komunistična stranka (dalje KKS) in ta se je umaknila na podeželje, kjer si je nabirala podporo med kmeti. Moč si je nabirala tako, da je v določenih provincah premagala vojaške vodje in osvobodila kmete. Na tak način je začela dobivati masovno »grass roots« podpora. S časom je ta podpora dovolj zrasla, da je prišlo do t.i. Dolgega pohoda (Long march), ki je omogočil Mao da je 1. oktobra 1949 na Trgu nebeškega miru razglasil zmago KKS. S tem dejanjem se je začela Kitajska komunistična revolucija (Yuan in drugi 2010, 52–72; Morton in Charlton 2005, 105–150).

5.1 Ljudska republika Kitajska

Komunistična revolucija je bila polna ideologije, velikih socialističnih shem in vsemogočne totalitarne stranke. V temu času se je zvrstilo par pomembnih obdobij oz. faz. In prvo obdobje so petletke, ki so centralizirale državo (ekonomsko odločanje) in hitro začele premikati oziroma posodabljati Kitajsko iz kmetijske v industrijsko državo. Mao je imel vizijo, da bi Kitajska postala voditelj komunističnega sveta in bi tako prevzela mesto Sovjetski zvezi. Sovjetska zveza je bila neortodoksna in ni sledila marksističnim načelom (Morton in Charlton 2005, 175–190).

Napredek industrializacije je bil počasen, vendar vztrajen. Hoteli so začeti reforme na drugih področjih. To so želeli storiti preko kampanje Stotih rož leta 1956. Mao je mislil, da je komunizem varen in dovolj popularen, zato je prišlo do obdobja odprtosti (misli, dejanj) za intelektualce, umetnike, pisatelje in navadne ljudi. Mao je izjavil »naj sto rož zacveti in sto vaših mnenj zadovolji« (Zedong v Piao 1966, 302). Čez čas, so postali zaskrbljeni, da bi ta kampanja »ušla iz rok« in začela predstavljati grožnjo obstoječemu redu. Zato je vlada dala vedeti, da poudarek ni na posamezniku, ampak na skupnem dobrem oz. na notranjem ekonomskem razvoju. Kampanija Stotih rož se ni dobro končala, zato je poskušala vlada preusmeriti pozornost drugam in tako je od 1958-1961 potekal Veliki preskok naprej. Osnovna ideja je bila, da se mobilizira množice za preskok v »moderno dobo« - visoka industrijska proizvodnja jekla in žita, ter gradnja infrastrukture. Naredili so poskusne komune, ki bi bile samozadostne, vendar je nastal problem v hitrosti reform. Jeklo so delali v komunah,

v nenadzorovanem okolju, pri nepravilnih temperaturah in zato je bila posledica slabo oz. neuporabno jeklo. Polja so hoteli obdelovati z mehanizacijo, da bi pridelali več, vendar je bil problem v tem da se je mehanizacija kvarila in ni bila zadosti dobra. Niso imeli usposobljene delovne sile za delo s stroji. Mehanizacija je bila sestavljena v pravkar zgrajenih tovarnah. Tovarne so potrebovale delovno silo, zato so poklicali kmete na delo v tovarno. To pa je pomenilo, da so polja samevala in je posledično prišlo do pomanjkanje žita, kar je povzročilo veliko smrti, zaradi lakote (Morton in Charlton 2005, 190–215).

Zatem so sledila Tri slaba leta do sredine 60 let, zaradi pomanjkanja žita, kar je s sabo prinašalo splošno lakoto (veliko ljudi je umrlo – številke variirajo od 2 do 8 milijonov in upadanje ekonomske učinkovitosti (Curtois in drugi 1999, 495). Čez čas, ko si je država malo opomogla je prišlo, do ene izmed najbolj grozovitih momentov (gledano iz kulturnega stališča in iz stališča svetovne dediščine) Kitajske zgodovine. Prišlo je do kulturne revolucije, ki se je začela leta 1966 (10 letna doba ortodoksnosti in političnega maščevanja) zaradi bojzani stranke, da bodo ljudje pozabili na velike dogodke leta 1949 in obenem pozabili na vse prednosti, ki jih zdaj uživajo. Hoteli so poskrbeti za ideološko čistost in uničiti zametke kapitalistične etike v državi. Začele so se velike čistke v stranki (obtoženi so bili poslani v kampe na prevzgojo, kjer so jih soočili z ideologijo države). Celotna misija je imela opravka s štirimi starimi: starimi mislimi, staro kulturo, starimi običaji in starimi navadami. Na tak način so uničili velik del pred revolucionarne kitajske (uničevali so spomeniki, uničevali dokumente, zažigali cerkve itd.). Kulturna revolucija se je končala s smrtjo Maa Zedonga leta 1976 (Lawrance 1998, 7–100; Yuan in drugi 2010, 73–111).

Torej bi lahko Kitajsko razdelili na pet zgodovinski obdobji in zraven dodali še eno politično obdobje: Starodavne dinastije, Cesarska doba, Začetek moderne Kitajske, Kitajska kot republika, Ljudska republika Kitajska (Morton 2005, 116–128), ter na obdobje po Mau Zedongu. Obdobje po Mau Zedongu ni del zgodovinske, ampak del politične klasifikacije.

5.2 Obdobje po Mau Zedongu

Ko je Mao umrl, je v Kitajski komunistični stranki prišlo do boja med neo-maoisti in bolj pragmatičnim krilom stranke, ki jo je vodil rehabilitirani (med kulturno revolucijo je bil poslan v taborišče) Deng Xiaoping. Neo – maoisti so hoteli nadaljevati revolucijo in razredni

boj proti kapitalističnim vplivom, medtem ko je druga stran zagovarjala razvijanje ekonomije in odprtje zahodu. Na tretjem plenumu Centralnega komiteja komunistične stranke leta 1978 je zmagala nova pragmatična pot. Takoj so se v slovarjih oz. v vsakodnevni rabi začele uporabljati besede socialistična demokracija, socialistična modernizacija in socialistična legalnost. Socialistična demokracija je pomenila populariziranje volitev in je več moči dajala delegatom Nacionalnega Ljudskega Kongresa. Socialistična modernizacija je pomenila, da bodo uporabljeni praktični ukrepi za razvoj ekonomije v socialističnem okvirju in socialistična legalnost je pomenila, da se bodo grozote revolucije končale. Kmalu po zmagi so predstavili program štirih modernizacij, ki so dale poudarek na industrializacijo, modernizacijo vojske, napredek v znanosti in tehniki in izboljšavi tehnik kmetovanja. Počasi so začeli razbijati komune in dajali vedno večji poudarek privatnemu sektorju. Sprejeli so politike, ki so spodbujale tuje investicije in trgovanje z drugimi državami, kar je prineslo večje investicije zahoda in večjo blagovno menjavo. Ta hiter napredek je povzročil določene nevšečnosti kot npr. korupcijo, veliko inflacijo itd. (Morton in Charlton 2005, 227–285; Bettelheim in Burton 1978, 7–110).

Ekonomске spremembe so spodbudile demonstracije na Trgu nebeškega miru leta 1989. Demonstranti, predvsem študentje, so zahtevali demokratične reforme. Študentje so več dni protestirali, dokler ni vodstvo KKS poslalo nad njih vojsko. Posledico so bile na stotine mrtvih, tisoče zaprtih – številke spet zelo variirajo od 5 do več 1000 (BBC 2004; Courtois in drugi 1999, 92–95; Zheng 2004, 18–19).

Na tak način je država uspela obdržati politično kontrolo v svojih rokah, saj ni popustila demokratičnim zahtevam študentom. To politično kontrolo izvajajo še danes preko cenzure medijev, pomankanju politične alternative, zatiranju svobode govora itd. Vse do zdaj nadaljuje z reformami, seveda ekonomskimi. Politično pa stagnira, čeprav se njene institucije na nek način prilagajajo tem reformam.

6 Kitajski čudež – ekonomija

Do kitajskega čudeža je prišlo postopoma. Mao in komunisti so postavili sistem, ki je prepletal politično ideologijo, družbeno kontrolo in ekonomsko produkcijo. Komunisti so bili ruralno gibanje, ko so prevzeli oblast nad državo. Njihov cilj je bil še nadzor na mestih, ki so ga dobili z mobilizacijo ljudi, preko velikih ideoloških kampanj. Od 1950 do leta 1976, so se začele različne kampanje, ki so bile usmerjene proti tujcem in ne podpornikom režima. Tako so tiste, ki so imeli kontakte s tujci zaprli in zamrznili premoženja tujim podjetjem. Prisilili so tujce k odhodu in Kitajska je odšla v prostovoljno izolacijo. Nasprotnike režima oziroma tiste, ki so bili tega osumljeni pa kaznovali z usmrtnitvijo (prišlo je do veliko javnih usmrtitev, samo v Guangdong provinci okoli trideset tisoč (Curtois in drugi 1999, 481)). Te kampanje so pomagale vzpostaviti Mao ideološko nadvlado in prevzem industrijskih organizacij, ki so končale obdobje zasebne lasti podjetij. To obdobje je zaznamovala stagnacija in ideološka dominacija, ki jo je prekinil Deng Xiaoping. Sistem prepletenosti in medsebojne povezanosti (politična ideologija, družbena kontrola in ekonomska produkcija) je razpletel in jih postavil, kot samostojne dele. To je bil korak v nasprotno smer, stran od kampanj in stran od grozot Kulturne revolucije. Šlo je za odmik od starega z pomočjo stare ideologije, ki so jo posodobili z časom in ostalim svetom. Kohezija je osrednja beseda tega projekta, saj je bil narod razklan in je potreboval združitev, na osnovi moderniziranih starih načel (Guthrie 2006, 27–39).

Deng je napravil reformistično ideološki premik, s katerim je Kitajsko reformiral iz centralno planskega gospodarstva v tržno ekonomijo. Odprl Kitajsko tujim investicijam, dal veljavo privatnemu sektorju, zmanjšal državni vpliv, uvedel svobode ekonomske cone itd. (Shirk 2007, 13–35).

Vzel je moč birokratskemu sloju, ki je prejšnja leta pridobival na moči (ko so lahko sprejemali ekonomske odločitve) in jo dal posameznikom. To je bila posledica boja za oblast, v sami stranki. Na ta način je lahko stari gardi vzel moč. Ena izmed posledic prehoda moči je bilo spodbujanje privatnih podjetij. V državnih podjetjih so zmanjšali število zaposlenih in veliko so jih tudi zaprli, ker preprosto podjetja niso bila več učinkovita, tako da se je število teh podjetij preplopolovilo. Država ni več kontrolirala cen in so te postale odvisne od ponudbe in povpraševanja. Ekonomsko se je Kitajska zelo decentralizirala, saj imajo velik poudarek svobodne ekonomske cone, vendar je politična oblast še vedno centralizirana. To napredovanje v ekonomiji je prineslo tudi nekaj slabosti. Slabe delovne pogoje, slabe plače,

onesnaževanje zraka, primanjkovanje pitne vode itd. Kmetje so postali lastniki zemlje, vendar so se zaradi večje želje po dobičku in lažjemu preživetju odpravili v mesta. Na ta način prihaja do presežka delovne sile in večje konkurence na trgu dela (Jacques 2012, 173–241).

Pri prehodu v kapitalizem, so Kitajski pripomogle njene mejne kapitalistične države, ki jim je uspelo narediti gospodarski preporod. Od Japonske, Singapurja, Tajvana do Južne Koreje. Pokazali so pot, oziroma možnost, ki se odpre preko ekonomskih reform. Tako je Kitajska z letom 1978 začela postopoma uvajati reforme. Začela je z posebnimi ekonomskimi conami, ki so se kmalu pokazale za uspešne. Pri temu poskusu je šlo za iskanje novih poti in idej. Te ekonomske reforme so prej potrebovale nov način mišljenja in s tem tudi zamenjavo osebja. S temi reformami je prišlo tudi do določenih političnih sprememb, saj se je država morala v določeni meri decentralizirati (to so videli kot predpogoj za ekonomske reforme). Potem, ko so se reforme pokazale za uspešne, je prišlo do masovnih demonstracij na Trgu nebeškega miru, kjer so študentje zahtevali večje politične pravice. Demonstracije so bile krvavo zatrte in tukaj se je pokazalo, da bodo reforme samo ekonomskega značaja (prav tam, 173–187).

Kitajsko gospodarstvo raste, zaradi posebnih ekonomskih con in majhnih davkov. V povprečju se njihov BDP poveča za 8% vsako leto in je leta 2007 znašal 3,42 tisoč milijard dolarjev oziroma leta 2008 4,33 trilijone dolarjev (BBC 2012).

7 Kitajski politični sistem

Okvir za današnji politični sistem je tradicionalna kultura na Kitajskem s konfucianizmom (temelji na moralnih načelih in pravilnem obnašanju, ki se prenaša na državo, preko vzdrževanja redu in harmonije) in dolgoletna zgodovina centralizirane države z oblastjo v centralni avtoriteti, aristokraciji in lokalnih voditeljih. Kitajska se je razvijala s patriarhalnim sistemom, z velikim pomenom na očetu, družini in oblasti. Kitajska komunistična partija, se razlikuje od cesarske avtoritete v ideološki usmerjenosti in v manjšem izpostavljanju elite – poudarek je bolj na navadnih ljudeh (Townsend in Womack 1986, 411–413).

V ustavi je zapisano, da je Kitajska komunistična partija edina vladajoča politična stranka v Ljudski republiki Kitajski. Ta stranka ima status hegemon. Stranka naj bi uresničevala interese delavskega razreda, ki naj bi prineslo razrešitev vseh ključnih družbenih konfliktov v družbi. Namen te stranke je bila preobrazba elitistične, hierarhične družbene kulture k ljudstvu usmerjeno kulturi. Od uvajanja gospodarskih reform dalje se Kitajska komunistična partija spreminja iz na razredni osnovi utemeljene stranke, v bolj množično politično organizacijo. Stranka poudarja lojalnost, orientiranost na ljudstvo in demokratični centralizem. Demokratični centralizem zahteva, da so vse partijske organizacije in člani podrejeni Narodnemu kongresu in Centralnemu komiteju stranke. Manjšina je podrejena večini. Partija poudarja vlogo zakonov in interesov ljudi, preko inkorporacije razvoja. Poudarja namreč, da je partijska ideologija marksizem in se razvija s časom, da so v interesu partije ljudje in da je razvoj prioriteta države. Eno izmed vodil oziroma prioritet partije je gospodarski razvoj in razvijanje tržnega gospodarstva. Zavzemajo se za učinkovit sistem, pri katerem bi uresničevali načela znanstvenega razvoja, ki bi postavil v središče ljudi, gospodarstvo in družbeni razvoj (Saje 2006, 47–60).

V osrčju sistema je Kitajska komunistična partija, ki je organizirana iz celic, preko lokalne, mestne in provincialne organizacije, do Nacionalnega strankarskega kongresa. Narodni kongres je najvišje telo v stranki, ki se vrši vsakih pet let. Dejansko pa je največja avtoriteta in organ odločanja devet članski stalni komite politbiroja Centralnega komiteja. Sestavljajo ga najpomembnejši državni voditelji. Ta komite skrbi predvsem pa pravo smer stranke. Glavno oblast in nadzor nad uveljavljanjem politik (policies) in sledenju ideologiji ima Centralna komisija discipline in nadzora (Saje 2006, 70–81; Ustava ljudske republike Kitajske 1982).

Kitajski socializem je proizvod revolucije, ki je temeljila na mobilizaciji in podpori delavcev in kmetov, ki so predstavljali večino prebivalcev. Preko te mobilizacije je revolucija dobila legitimnost, tudi s tem, da je odražala in predstavljala interese večine navadnih ljudi. Vseeno je takrat Kitajska ostala del kapitalističnega sveta. To je pomenilo, da je bila v nenehnem vojaškem in gospodarskem tekmovanju z drugimi silami, kar jo je prisililo v akumulacijo kapitala, ki so ga pridobili od delavcev in kmetov, preko njihovega presežnega dela ali proizvoda (Li 2010, 55–57).

Državna blaginja in velikost akumuliranega kapitala je bila odvisna od pripravljenosti delavcev za delo – od njihove socialistične zavesti. Dokler so se ti kmetje in delavci identificirali s socialistično državo in so imeli nadzor nad presežkom, za svoj skupni interes, je akumulacija potekala nemoteno. Za boljše delo so uporabljali materialne spodbude. To pomeni, da si bil plačan toliko, kot si prispeval. S tem so mislili dvigniti proizvodnjo in povečati akumulacijo, vendar je imel ta prijem ravno nasprotno učinke. Prišlo je do notranjega trga delovne sile in do razdora med delavci. S tem so delavci izgubili nadzor nad akumulacijo in začelo je spodnašati kolektivno socialistično zavest. Tako so birokrati in nekakšna delavska aristokracija dobili možnost, preko nadzora nad presežnim delom, da povečajo svojo lastno moč. Tako so povečali in uveljavljali svoje interese, na račun kolektivnega interesa delavcev. Prihajalo je do vedno večje korupcije in elitizma. Večanje moči uradnikov in določenih delavcev, ter prodor novih idej za modernizacijo maoističnih načel, je napravilo prvi velik udarec socialistični državi in prvi mejni kamen na razpotju. Čez čas so te uradniki pridobivali na moči v sami partiji in počasi zamenjevali stare revolucionarje. Prišlo je do velike menjave kadra (Li 2010, 57–59).

Struktura samega sistema je komunistična, vendar vsebuje elemente oziroma dele, ki ne spadajo pod ta sistem in rušijo njegovo temelje. Tukaj govorimo o kapitalističnem načinu produkcije, ki razgrajuje delavsko kohezijo in jih distancira od političnega sistema. Delavska identiteta in več tako močno povezana z političnim, ampak bolj z ekonomskim sistemom. Prihaja do premika pripadnosti in solidarnosti, obenem pa zraven nosi spremembo mentalitete. Te dejavniki, bodo nekoč podrli sistem. Vprašanje pa je ali bo to ekonomski ali politični sistem, saj oba skupaj ne moreta obstajati. Sistema sta v medsebojnem trenju in nasprotju. Slonita na različnih vrednotah, ki se jih skuša povezati in predstaviti, kot podobne. Skušajo zamenjati avtoriteto političnega z avtoriteto ekonomskega sistema, ki je najbolj pravičen, saj daje vsem enakopravne možnosti.

7.1 Mediji

Mediji so pomemben del modernih političnih sistemov, saj služijo kot socializatorji. Zagotavljajo pomembno povezavo do vsebin, ki so bistvenega pomena za razvoj političnih vrednot. Služijo kot element vzpostavljanja družbenega konteksta in so prenašalci dominantne ideologije (Baker 2007, 5–15). V tem poglavju bomo orisali situacijo medijev na Kitajskem in nadzor državne oblasti nad njimi.

Kitajski mediji se spreminjajo s časom in razmerami. Veliko transformacijo so doživeli, po Maovem prihodu na oblast. Maov režim je s sabo prinesel Leninistični koncept medijev. Ta koncept zahteva, da postanejo vsi mediji orožje v rokah države. Morajo služiti ciljem in interesom države. Ukinili so avtonomijo novinarjev in privatno last medijev. Tako je država dobila monopol nad medijskim prostorom. Nadzorovala je pretok informacij in seveda idej. Mediji so bile le centraliziran aparat v rokah države. Mediji se niso razvijali in so poročali to, kar je hotela oblast (Scotton in Hachten 2010, 22).

Vse dokler niso Xiaopingove reforme prinesle večjo decentralizacijo in liberalizacijo medijev. Niso bili več odvisno od državne pomoči, ampak so se borili na trgu za oglaševalce. Postali so komercialni mediji. Njihovo število je zraslo iz 188 leta 1980, do 1800 leta 2004 (Scotton in Hachten 2010, 49). Mediji imajo ekonomsko svobodo, vendar zelo malo politične svobode. Vse niti v rokah še vedno drži KKS preko Central Publicity Departmenta (CPD), saj ta izbira urednike in seveda odloča, kaj ni primerno za bralce (sama postavlja meje) in na tak način izvajajo cenzuro. Med novinarji obstaja tudi veliko samo-cenzure, saj morajo paziti na to kaj pišejo in obenem paziti na politično korektnost. Novinarji so diskriminirani tako, da je njihova plača odvisna od števila člankov, ki jih napišejo. Torej če so velikokrat cenzurirani oz. njihovi članki neprimerni – ne objavljajo njihovih novih člankov in tako ostanejo brez dela. Mediji občasno celo dobijo navodila, kako naj poročajo o določeni temi in seveda katere teme so prepovedane. Obstajajo sezname s prepovedanimi temami, kar pa ne pomeni da tiste teme, ki niso na seznamu, da so dovoljene. Za uveljavljanje teh razmer pa skrbi CPD. CPD ima tudi pravico ukiniti časopis, če so njihovi članki prevečkrat neprimerni oz. cenzurirani in se ne »poboljšajo« (Hassid 2008, 104–138; Scotton in Hachten 2010, 3–49).

Obstaja ekonomska svoboda z omejeno osebno svobode, kar pomeni da ni svobode tiska, prostega pretoka informacij in svobode govora. Te svobode se težko omejuje, saj obstaja

moderna tehnologija, ki omogoča dostop do svetovnega spleta in informacij, ki so tam dostopne. Lažje se nadzira konvencionalne medije (časopis, televizija). Eden izmed primerov nadzora je omejevanje oziroma blokiranje spletnih strani. Raziskovalci, so preko Kitajskih strežnikov, testno poskušali dostopati do določenih testnih strani, ki pa so bile nedosegljive. Te strani so imele različno vsebine od verskih, političnih do strani z novicami. Nikjer pa ne obstajajo sezname, vsaj javno dostopni, katere spletne strani so nedosegljive in razlogi za njihovo nedostopnost (Zittrain in Edelman 2003).

8 Zaključek

Večji del svoje zgodovine se Kitajska ni zanimala za zahodne države in njihove interese. Raje so se zaprli v prostovoljno izolacijo. Hoteli so se razvijati brez tujega vpliva in vmešavanja - iskali so svojo pot. V teh časih so bili prostovoljni izgnanci iz sveta, na repu vseh kazalnikov ravni BDP (Jacques 2012, 185). Nato je prišlo do spremembe v ideologijo (po smrti Maa) in Kitajska se je obrnila na glavo. V zelo hitrem času je dohitela ostale države, sodeč po ravni BDP (prav tam). Vse to se je zgodilo, zaradi spremembe oziroma prilagoditve ideologije v ekonomskem in političnem sistemu.

Imajo tržno ekonomijo s skoraj neomejenimi možnostmi za uspeh. Gospodarski razvoj, ki je presenetil cel svet. Trda kapitalistična logika od katere lahko marsikdo veliko pridobi, saj bodo Kitajci kmalu pokazali, kaj so njihovi glavni interesi. Za Kitajsko pravijo, da bo postala gospodarska in politična velesila v roku 20 do 30 let. Temu bi lahko pristavili, da ima potencial, da to postane. Velik del Kitajskega gospodarstva je naravnano k izvozu, zato so zelo odvisni od tujih trgov, kar lahko prinese resne probleme v prihodnosti (prav tam, 421). Politična struktura sistema se mame, ker kapitalistični sistem ruši delavsko kohezijo in distancira delavce od političnega sistema. S tem, ko so distancirani od političnega sistema izgubljajo tudi identifikacijo, prihaja do premika te identifikacije k ekonomskemu sistemu. Prihaja tudi do premika pripadnosti in solidarnosti iz političnega proti ekonomskemu sistemu. Zamenjali so avtoriteto komunizma, z avtoriteto kapitalizma. Nadaljnji razvoj kapitalizma na Kitajskem je tako zelo verjetna možnost, kar pa lahko čez čas ogrozi politični sistem, ki bo prisiljen prepustiti mesto avtoritete kapitalizmu.

Kitajska ni enoznačna zgodba, zato je tudi težje razumljiva in prihaja do napačnih interpretacij. Tak razvoj v prihodnosti ne bo več uspešen – prej ali slej bo država napredovala k večji politični svobodi, k večjemu pretoku informacij in k večji svobodi. Tak sistem je obsojen na propad, ker morajo prej ali slej ekonomskim reformam slediti tudi politične. Miselnost, da so ekonomske reforme vse, kar ljudje rabijo je enoznačna (preveč pomembnosti nalaga ekonomiji in ekonomskim reformam). Ekonomski in politični sistemi so simbiotične narave, saj hranijo in napajajo drug drugega. Obstajajo v nekem ravnovesju, ki se vzpostavi med njima. Res je, da je za Kitajskim vzponom stoji KKS in je za to zaslužna, vendar to ni vse. Kitajska je dokaz, da lahko kapitalizem soobstaja skoraj s katerimkoli sistemom. Žal se je tudi pokazalo, da ekonomska svoboda trenutno še ne pomeni politične svobode. Kitajska se

drži svoje zgodbe in želi postavljati svoje mejnike in preko tega dokazujejo, da je možno skoraj vse. Res je, da veliko kitajskih intelektualcev podpira režim, vendar so znaki nezadovoljstva v širši družbi že vidni. Vedno več je protestov delavcev, vedno več ljudi izraža nezadovoljstvo na internetu, obstaja vedno večji prepad med revnimi in bogatimi.

Kitajska se je do zdaj pokazala, da se je pripravljena odpovedati ekonomskemu nadzoru, čeprav političnega še vedno drži v svoji rokah. Poskušajo premostiti razlike med kapitalizmom in komunizmom, pri tem pa tudi nas silijo v nove načine razumevanja njune (ne)kompatibilnosti. Kitajska združuje nepredstavljivo. Torej obstaja tretja pot. Pot med kapitalizmom in komunizmom. Vzpostavili so most, ki ga lahko prečkajo tudi ostale države. Tako lahko zaključimo, da je tak projekt nekaj novega, ki ima vse možnosti za uspeh. Celotna zgodba za visi od pripravljenosti ljudi in od prožnosti kitajske oblasti.

9 Literatura

1. Baker, C. Edwin. 2007. *Media concentration and democracy: Why ownership matters*. Cambridge: Cambridge university press.
2. Baumol, William J., Robert E. Litan in Carl J. Schramm. 2007. *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity*. London: Yale University Press.
3. BBC. 2004. *1989: Massacre in Tiananmen Square*, 4. junij. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/4/newsid_2496000/2496277.stm (28. avgust 2012).
4. --- 2012. *China's economic conundrum*, 27. avgust. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-china-19390388> (28. avgust 2012).
5. Beaud, Michael. 2001. *A history of capitalism 1500-2000*. New York: Monthly Review Press.
6. Bettelheim, Charles in Neil Burton. 1978. *China since Mao*. New York: Monthly Review Press.
7. Curtois, Stephane, Nicolas Werth, Jean-Louis Panne, Andrzej Paczkowski, Karel Bartošek in Jean-Louis Margolin. 1999. *The black book of communism: crimes, terror, repression*. London: Harvard University Press.
8. Friedman, Milton. 1993. *Why government is the problem*. Stanford: Hoover Institution Press Publication.
9. --- 2011. *Kapitalizem in svoboda*. Ljubljana: Soleco.
10. Fulcher, James. 2004. *Capitalism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
11. Guthrie, Doug. 2006. *China and globalisation; The social, economic and political transformation of Chinese society*. London: Routledge.
12. Hassid Jonathan. 2008. Controlling the Chinese Media. *Asian Survey* XLVIII (3): 414–430 .
13. Hayek, A. Friedrich. 2007. *The Road to Serfdom: Text and Documents—The definitive edition*. London: Routledge.
14. Hodgson, M. Geoffrey. 1996. Varieties of Capitalism and Varieties of economic Theory. *Review of international Political Economy* 3 (3): 380–433.
15. Jacques, Martin. 2012. *When China rules the world*. London: Penguin Books.
16. Lawrance, Alan. 1998. *China under communism*. New York: Routledge.

17. Li, Minq. 2010. *Vzpon Kitajske in propad kapitalističnega gospodarskega sveta*. Ljubljana: Založba Sophia.
18. Locke, John. 2010. *Second Treatise of Government*. Cambridge: McPherson, Hackett Publishing Company.
19. Marx, Karl. 1986. *Kapital: kritika politične ekonomije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
20. Mill, John Stuart. 2003. *Utilitarizem in O svobodi*. Ljubljana: Kritina.
21. Morton, Scott W. in Charlton M. Lewis. 2005. *China it's history and culture*. New York: The Macgraw-Hill.
22. Scotton, F. James in William A. Hachten. 2010. *New media for a new China*. Oxford: Blackwell Publishing.
23. Screpanti, Ernesto. 1999. Capitalist Forms and the Essence of Capitalism. *Review of International Political Economy* 6 (1): 1–26.
24. Piao, Lin. 1966. *Quotations from chairman Mao Tse-Tung*. Peking: Foreign language press.
25. Shirk L. Susan. 2007. *China, fragile superpower*. Oxford: Oxford University press.
26. Smith, Adam. 1991. *The wealth of nations*. New York: Prometheus Books.
27. Saje, Mitja. 2006. *Sodobna Kitajska: politični in gospodarski razvoj*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
28. Townsend, James Roger in Brantly Womack. 1986. *Politics in China*. Boston: Little Brown.
29. *Ustava Ljudske republike Kitajske*. 1982. Dostopno prek: <http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html> (28. avgust 2012).
30. Vidmajer, Saša. 2011. Kaotični svet. *Delo*, 1. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/kaoticni-svet.html> (28. avgust 2012).
31. Wood, M. Ellen. 2002. *The origin of capitalism. A longer view*. London: Verso.
32. Yuan, Haiwang, Ronald G. Knapp, Margot E. Landman in Gregory Veeck. 2010. *This is China: the first 5000 years*. Great Barrington: Berkshire publishing group.
33. Zheng, Yongnian. 2004. *Globalization and state transformation in China*. Cambridge: Cambridge University Press.
34. Zittrain, Jonathan in Benjamin Edelman. 2003. *Empirical Analysis of Internet Filtering in China*. Dostopno prek: <http://cyber.law.harvard.edu/filtering/china/> (28. avgust 2012).